

ca. Jedno z najcenniejszych przedsięwzięć wydawniczych polskiej archeologii mediewistycznej, o znaczeniu wykraczającym niewątpliwie poza obszar naszego kraju¹, będzie kontynuowane nadal.

W dobie lawinowego przyrostu informacji o nowych znaleziskach opracowania w typie omawianej pozycji zyskują niesłychanie szybko na wartości, tym bardziej że w naszym wypadku sprawdził się zastosowany po raz pierwszy przed prawie ćwierćwieczem, a formalnie niezmieniony do dzisiaj układ i zasób przekazywanej treści².

Wydawca katalogu nie przewidywał, że dzieło rozrośnie się tak ogromnie. W początkowych planach leżało po opublikowaniu osobnego wstępu opracowanie jednego tomu z materiałami i jednego wypadającego studia³. Tymczasem otrzymujemy już czwarty tom serii materiałowej, w którym pomieszczono miejscowości od M do O. Zrealizowano więc niewiele ponad połowę zadania. Książka prezentuje przeszło 600 stanowisk. Z obliczeń wynika, że pełna edycja zamykać się będzie cyfrą rzędu 4000—5000 stanowisk wczesnośredniowiecznych dla całej Wielkopolski wraz z częścią Kujaw i Ziemi Lubuskiej. Baza materiałowa tej miary umożliwi niezwykle wszechstronne naświetlenie problematyki osadniczej. Mankamentem pracy są jednak bardzo skrótowo potraktowane opisy położenia stanowisk, ich stosunku do morfologii terenu. Często wynika to z lakoniczności wcześniejszej literatury (czy też notatek archiwalnych), w wielu wypadkach wszakże możliwe było chyba poszerzenie opisu. Praca zamierzona jako punkt wyjścia do rozważań osadniczych musi spełniać warunek możliwie kompletnego objaśnienia sytuacji terenowej stanowiska. Trzeba podkreślić zamieszczenie pewnej liczby mapek sytuacyjnych, przeważnie zresztą nie uwzględniających hipsometrii.

Warto zapewne postulować w przygotowywanych tomach poszerzenie działu tablic o ogólne zdjęcia niektórych stanowisk, zwłaszcza grodzisk. Trudne w realizacji, lecz jakże owocne byłoby uzyskanie lotniczych fotografii grodzisk⁴.

Z niewątpliwego problemu, jakim było zmieszczenie wyników badań dużych stanowisk (Międzyrzecz, Nakło, Niestronno, Ostrów Lednicki) w konsekwentnie prowadzonym układzie formalnym książki, wyszli autorzy obronną ręką. Skondensowane, zwarte informacje doskonale orientują w podstawowej problematyce badań, zainteresowany zaś szczegółowszym tematem czytelnik może sięgnąć do obficie cytowanej literatury źródłowej.

Istotnym walorem opracowania jest słabo osiągalna zazwyczaj w bardziej ograniczonych terytorialnie publikacjach materiałowych możliwość obiektywizacji przedstawianego materiału zabytkowego (chodzi tu głównie o ceramikę).

¹ jf [J. Filip], „Archeologické rozhledy”, R. 5: 1953, z. 4, s. 542.

² Schemat W. Hensla stał się podstawą części materiałowej wielu prac osadniczych z zakresu wczesnego średniowiecza, przykładowo: W. Filipowiak, *Woliny*, cz. I: *Materiały*, Szczecin 1962; E. Dąbrowska, *Studia nad osadnictwem wczesnośredniowiecznym Ziemi Wiślickiej*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1965; J. Olczak, K. Siuchniński (ostatnio też W. Łosiński), *Źródła archeologiczne do studiów nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem grodowym na terenie województwa koszalińskiego*, t. I — Poznań 1966; t. II — Poznań 1968; t. III — Poznań 1970; t. IV — Poznań 1971.

³ W. Hensel, *Wstęp do studiów nad osadnictwem Wielkopolski wczesnohistorycznej*, Biblioteka Prehistoryczna, t. V, Poznań 1948, s. 3.

⁴ Zob. niektóre zdjęcia w pracy: M. i T. Kaletynowie, J. Łodowski, *Grodziska wczesnośredniowieczne województwa wrocławskiego*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1968, czy A. Gardawski, Chodlik, cz. I: *Wczesnośredniowieczny zespół osadniczy*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1970.

Pierwsze cztery tomy wydawnictwa⁵ były dziełem jednego człowieka. Powszechnie znana skala zatrudnień prof dra W. Hensla stała się zapewne przyczyną wspomnianego wyżej „hiatusu”, obejmującego lata sześćdziesiąte. Dlatego znając już realną objętość pracy, należy z zadowoleniem przyjąć wiadomość o podjętym przez Z. Hilczer-Kurnatowską począwszy od tomu czwartego trudzie współtworzenia *Studiów i materiałów*.

Michał Parczewski

⁵ Hensel, *Wstęp do studiów...*; tenże, *Studia i materiały do osadnictwa Wielkopolski wczesnohistorycznej*, t. I, Źródła Wczesnodziejowe, Seria Archeologiczna, t. I, Poznań 1950; tenże, *Studia i materiały...*, t. II, Źródła Wczesnodziejowe, Seria Archeologiczna, t. II, Poznań 1953; tenże, *Studia i materiały...*, t. III, Warszawa 1959.

